

בבא קמא מ"ב

"ובעל השור נקי" ריה"ג אומר נקי מדמי ולדות ר"ע אמר "וכי ינצו אנשים" אנשים ולא שוורים נקי". רבי יוסי הגלילי אומר, מהכתוב: "ובעל השור נקי" לומדים ששור שנגח אשה הרה ויצאו ילדיה בעל השור פטור מדמי ולדות. אמר לו ר"ע הרי הוא אומר: "וכי ינצו אנשים" (ונגפו אשה)¹⁵³ אנשים ולא שוורים. שואלת הגמרא, הרי רבי עקיבא צודק במה שאמר שלומדים שבעל השור נקי מדמי ולדות ממה שכתוב אנשים ולא שוורים? אמר רב עולא בנו של רב אידי, צריך את הכתוב: "ובעל השור נקי", מפני שהיינו אומרים שהכתוב: "וכי ינצו אנשים" ממעט שוורים הדומים לאנשים. כמו שאנשים הם מועדים, בשוורים מועדים בעל השור פטור מדמי ולדות, אבל שור תם חייב¹⁵⁴. והכתוב "ובעל השור נקי" מלמד שפטור מדמי ולדות¹⁵⁵.

אמר רבא, לא יתכן שהגר יהיה למעלה מן התושב, וכיצד היינו מחייבים בתם ופוטרים במועד? אלא אמר רבא, שהיינו אומרים שהכתוב: "וכי ינצו אנשים" ממעט אנשים ולא שוורים הדומין לאנשים. מה אנשים מועדים אף שוורים מועדים, וקל וחומר לתמים שפטורים מדמי ולדות. והכתוב "ובעל השור נקי"¹⁵⁶ בא ללמד שתם פטור ומועד חייב¹⁵⁷.

אביי ורבא אמרו שהכתוב ממעט מדמי ולדות אם יהיה אסון אנשים ולא שוורים הדומים לאנשים, מה אנשים מועדים אף שוורים מועדים, וקל וחומר לשוורים תמים שפטורים. והכתוב "ובעל השור נקי" מלמד ששור תם פטור מבושת, ומועד חייב מבושת? ואם תאמר שלרבי יוסי הגלילי הדין הוא ששור מועד משלם בושת, קשה שאם כן צריך לשנות בברייתא, "ובעל השור נקי" רבי יוסי הגלילי אומר פטור מדמי ולדות ומבושת. אלא אביי ורבא אמרו

153 המהרש"ל מוחק זאת.

154 לפי רש"י היינו אומרים שתמים יתחייבו. התוס' מפרשים שלא רצו לומר שלומדים תם חייב במה שהמועד פטור שהרי לא מסתבר שכשהועד יהיה פטור אלא שהיינו אומרים שהמועד יהיה פטור שלא לחייבו בהעדאה יותר מתם. ורבא הקשה יציבא בארעא וגירא בשמי שמיא אם צד תמות הקל שאינו משלם אלא מגופו חייב, כ"ש שצד מועד שמשלם מהעליה יהיה חייב. תוס'.

155 תוס' מפרשים שצריך לכתוב "אנשים" מפני שאם היה כתוב רק "בעל השור נקי" היינו אומרים נקי מחצי כופר ומחייבים בדמי ולדות בין תם ובן מועד. אבל כשכתוב "אנשים" למעט מועד מעמידים את הפטור של נקי על תם. תוס'.

156 ולא דורשים אנשים ולא שוורים הדומים לאנשים אלא תם פטור ומועד חייב. רש"י.

157 ומה ששנינו נקי מדמי ולדות לא בא לפטרו מדמי ולדות אלא לומר שדוקא תם פטור מדמי ולדות. ואם לא היה כתוב "אנשים" היינו פוטרים גם במועד מפני שתם לא חייב אלא במה שחייב במועד. וכשנכתב "אנשים" מגלה שאנשים ולא שוורים נאמר רק על תם. ומה ששנינו בפ' החובל שור אין משלם אלא נזק ופטור מדמי ולדות ומשמע שהוא במועד, הוא כר"ע. תוס'.

שניהם, מהכתוב שרבי עקיבא מביא "אֲנָשִׁים" ולא שוורים, אפשר ללמוד שבאנשים אם אין אסון באשה יענשו, יש אסון באשה ויש חיוב מיתה לא יענשו, מדין 'קים ליה בדרכה מיניה'. ולא שוורים, שאין בהם חיוב מיתה ואפילו אם יש אסון יענשו וישלמו. והכתוב "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" אומר שפטור.

רב אדא בר אהבה אמר שהכתוב בא הקשה רב אדא בר אהבה האם הדבר תלוי באסון, לפטור מדמי ולדות כשהתכוונו לאשה הדבר תלוי בכוונה¹⁵⁸ אם התכוון להרוג או לא? אלא אמר רב אדא בר אהבה, אנשים כשנתכונו זה לזה, ייענשו אפילו שיש אסון באשה. אבל כשנתכוונו לאשה עצמה לא יענשו, כיון שהתחייבו על ההריגה. ולא שוורים, שאפילו אם נתכוונו לאשה עצמה יענשו. והכתוב "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" מלמד שהם פטורים. רב חגי בא מן הדרום, והביא בידו ברייתא כדברי רב אדא בר אהבה.

בעל השור נקי ר"ע אומר נקי מדמי עבד
ובברייתא אחרת שנינו, "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" רבי עקיבא אומר, מכאן ששור תם שנגח עבד והרגו, הוא פטור משלשים סלעים של דמי עבד. שואלת הגמרא, שרבי עקיבא יאמר לעצמו¹⁵⁹ כמו שהוא עצמו הקשה לרבי אליעזר בברייתא¹⁶⁰ שהובאה בדף הקודם, והלא עצמו אין משתלם אלא מגופו ובעל השור יאמר הביאהו לבית דין וישלם לך, ומדוע צריך לכתוב "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לפטרו מדמי עבד? אמר רב שמואל בר רב יצחק, שהכתוב בא לפטרו כשבעליו קדם ושחטו קודם שנגמר דינו לסקילה. הואיל והשור הוא בר מיתה הוא לא ישתלם ממנו אפילו ששחטו.

ר"ע סבר שיש
לר"א טעם עדיף
שואלת הגמרא, אם כן גם לרבי אליעזר שלומד מהכתוב "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" נקי מחצי כופר אפשר לומר שהכתוב מדבר כשקדם ושחטו, ומדוע רבי עקיבא הקשה לרבי אליעזר לעיל, יאמר הביאהו לבית דין ואשלם לך? עונה הגמרא, שרבי עקיבא סבר שמא יש לרבי אליעזר טעם אחר שעדיף מטעם זה. שואלת הגמרא, ומדוע רבי אליעזר לא תירץ לרבי עקיבא שקדם ושחטו? עונה הגמרא, שרק היכן שנתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם, היינו אומרים שעיקר חיובו הוא לשלם כופר כיון שאינו נענש במיתה, ולכן צריך ללמוד שפטור. אבל במקרה שהרג אדם כיון שעונשו מיתה ואינו

158 רש"י מפרש כיון שרב אדא בר אהבה סובר כרבי שמעון שאומר שנתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור מיתה וחייב בתשלומים וחולק על התנא דבי חזקיה. ור"י הקשה מה הקושיה אם אביי ורבא סוברים כחכמים ולא כר"ש!. ונראה לר"י שאביי ורבא לא היו פוטרים שוורים מדמי ולדות מהכתוב "נקי" אלא כשלא התכוונו לאשה כמו האנשים שבהם הכתוב מדבר. ואפילו שבאנשים פוטרים יותר כשהתכוונו הוא משום שבאנשים הוא משום קים ליה בדרכה מיניה. תוס'.

159 מפני שמסתבר שר"ע ידע את התירוץ. ויש לומר שאם אינו דורש "אם כופר" בודאי שאינו דורש "אם עבד". תוס'.

160 תוס' מקשה אולי ר"ע ידע וסבר את התירוץ של ר"א, וחשב שיש לו טעם אחר כמו שאמר בקדם ושחטו. וי"ל שבטעם של קדם ושחט אפשר לומר שאינו טעם טוב. אבל אי אפשר לומר על הטעם של המית ע"פ ע"א, ועל הטעם של נתכון שמא יש לו טעם אחר, מפני שהם טעמים חשובים שא"א לפרכם. תוס'.

בתשלומי כופר כלל, אפילו אם קדם בעליו ושחטו, לא צריך כלל את הכתוב לפטרו שממילא אינו בחיוב כופר.

רב אסי אמר הכתוב בא לפטרו מדמי עבד לר"ע שא' תם שחבל באדם משלם במותר נ"ש מדוע צריך כאן פסוק למעט משלשים של עבד, הרי השור דינו במיתה ולא בכופר? אלא אמר רבי אסי, דבר זה שמעתי משם אדם גדול, רבי יוסי ברבי חנינא. שהיינו אומרים הואיל ורבי עקיבא אמר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם, משתלם גם דמי עבד מעלייה. ולכן התורה כתבה "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לפטרו מדמי עבד.

תבריה ר"ע לגזיזה כשאמר שתם שחבל באדם אינו משלם מן העלייה חזר בו ממה ואמר במפורש שהתם אינו משתלם אלא מגופו. ששנינו בברייתא, רבי עקיבא אומר יכול תם שחבל באדם ישלם מן העלייה, תלמוד לומר: "או בן יגח או בת יגח כַּמְשֶׁפֶט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ", מגופו משלם ואינו משלם מן העלייה? אלא אמר רבא צריך את הכתוב: "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" ללמד שאין תם משלם ל' של עבד, שהיה מקום לומר הואיל ומחמירים בעבד יותר מבן חורין שכשהמית בן חורין נותן את שוויו אפילו אם שווה רק סלע. ועבד יפה סלע נותן שלשים¹⁶¹, וממילא גם התם ישלם מן העלייה, לכן מיצטה התורה "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לומר שאינו משלם.

ובברייתא שנינו ומביאה הגמרא שבברייתא שנינו כרבא, רבי עקיבא אומר בעל כרבא השור נקי מדמי עבד. ושואלת הברייתא והרי ניתן ללמוד זאת ב'במה מצינו', שהואיל וחייב בעבד וחייב בבן חורין, מה כשחייב בשור שהרג בן חורין חלקת בו בין תם למועד, שהמועד משלם כופר והתם פטור¹⁶². אף כשחייב בעבד נחלק בו בין תם למועד והתם אינו משלם שלשים של עבד. ועוד שנלמד בקל וחומר, מה כשחייב בן חורין שנותן כל שוויו חלקת בו בין תם למועד, עבד שאינו נותן אלא שלשים אינו דין שנחלוק בו בין תם למועד. עונה הברייתא, שהואיל ומחמירים בעבד יותר מבן חורין, שבן חורין יפה סלע נותן שלשים נותן שלשים ועבד יפה סלע נותן שלשים. לכן בא הכתוב: "וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי" לומר שתם פטור מדמי עבד.

מה איש נזקיו לירושיו אף אשה נזקיה לירושיה תנו רבנן, אמר רבי עקיבא אם הכתוב: "וְהִמִּית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה" בא לחייב על האשה כאיש, הרי כבר נאמר: "וְכִי יִגַּח שׁוֹר אִישׁ אוֹ אִשָּׁה וְנִמַּת". אלא להקיש אשה לאיש

161 אע"ג שכשהעבד שווה מאה נותן ל', כיון שכשהעבד שווה סלע או יותר נותן קצבה של ל' סלעים, גם כשהשור אינו שווה כלום הקצבה קיימת. תוס'.

162 מכאן מוכח שר"ע לא קיבל את התשובה של ר"א. שהרי ר"ע לא דורש נקי מחצי כופר ובכ"ז פוטר כאן בתם, מפני שכשאינו חייב סקילה פשוט שפטור מכופר. תוס'.

כמו שאיש נזקיו ליורשיו, אף אשה נזקיה ליורשיה. ושואלת הגמרא האם רבי עקיבא סבר שהבעל אינו יורש את אשתו, הרי שנינו בברייתא שרבי עקיבא אומר שלומדים מהכתוב "וְיָרַשׁ אֶתָּה" שהבעל יורש את אשתו? אמר ריש לקיש, שרבי עקיבא אמר שהבעל אינו יורש את הכופר של אשתו, הואיל והכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה¹⁶³ והוא 'ראוי', ובירושה שהבעל ירש את אשתו הבעל יורש רק 'מוחזק' ולא 'ראוי'¹⁶⁴. ולומדים שכופר אנו משתלם אלא לאחר מיתה מהכתוב: "וְהָמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסְקַל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת" "אִם כִּפֹּר יוֹשֵׁת עָלָיו". והרי השור אינו נסקל אלא אחרי שהאדם שנגח מת.

גירשה אחר שנחבלה שואלת הגמרא, והרי גם בנוקין רבי עקיבא סובר שהבעל אינו יורש את נזקיה של האשה, ששנינו בברייתא, הכה את האשה ויצאו ילדיה, נותן נזק וצער¹⁶⁵ לאשה ודמי ולדות לבעל. ואם הבעל אינו קיים, המזיק נותן דמי ולדות ליורשיו. ואם האשה אינה קיימת, המזיק נותן נזק וצער ליורשיה. אם היא שפחה מעוברת מעבד משוחרר, או גיורת המעוברת מגר¹⁶⁶ ושניהם מתו, החובל פטור מפני שאין להם יורשים והוא קדם וזכה לפני כל אדם אחר. הרי שיורשי האשה מקבלים גם את שאר הנזקים שאינם כופר? אמר רבה, מדובר במקרה שהבעל גירשה אחרי החבלה, וכן אמר רב נחמן בגרושה. שואלת הגמרא, אם מדובר בגרושה גם דמי הולדות הם שלה?¹⁶⁷ אמר רב פפא, התורה זכתה דמי ולדות לבעל אפילו בא עליה בזנות¹⁶⁸, שנאמר: "כִּפְאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בְּעַל הָאִשָּׁה" התורה הקפידה על הבעל, ודמי הולדות של האשה שייכים לאביהם אפילו אינה אשתו.

רבה אמר גבו קרקע יש לו ר"נ שואלת הגמרא, מדוע העמידו רבה ורב נחמן את אמר גבו מעות יש לו הברייתא שאמרה שיורשי האשה זוכים בנזק ובצער ולא הבעל, שזה רק בגרושה, הרי ניתן להעמיד במה שנחקו במקום אחר, לגבי חוב שיתומים קבלו האם יש לבכור פי שניים. רבה אמר, שאם היורשים גבו קרקע עבור הלואה שאביהם הלוח יש לבכור פי שנים, מפני שהוא 'מוחזק', גבו מעות אין לו מפני שהוא 'ראוי'. ורב נחמן אמר, גבו מעות יש לו גבו קרקע אין לו. ומדוע שרבה לא יעמיד את הברייתא שאומרת שיורשי הבעל אינם יורשים את הנזק

163 ולא כשאמדוהו למיתה ועדיין לא מת. רש"י.

164 אי אפשר ללמוד מכופר שהבעל אינו נוטל בראוי מפני שהיינו אומרים שכופר שלא יהיה ראוי לעולם שונה משאר ראוי. וגם אי אפשר ללמוד כופר שהוא תשלום על חבלה שנעשתה מחיים מראוי אחר. תוס'.

165 נקטו נזק וצער שהם רגילים יותר כשהכה את האשה והפילה מאשר שבת וריפוי. ומבושת פטור כשהתכוון להכות את זה והכה את זה. תוס'.

166 לפי פירוש רש"י רק כשנתעברה מעבד או מגר ולא כריב"א שא' שנתעברה כשהיתה שפחה. התוס' אומרים שה'ה בישראלית נשואה לגר והגר מת שהרי דמי הולדות לבעלה. תוס'.

167 הגמרא חשבה שאינו נקרא בעל האשה אלא כאשר היא תחתיו.

168 בירושלמי הסתפקו מה הדין כשכב על אמו או אחותו, ופשטו מהלשון בעל האשה שראוי להיות בעל. תוס'.



והצער כשבית דין גבו מהחובל מעות, והבעל אינו יורש את הנזקים של אשתו מפני שהם 'ראוי' ולא 'מוחזק'¹⁶⁹. ומדוע רב נחמן לא יעמיד את הברייתא כשבית דין גבו קרקע?¹⁷⁰

רבה ור"נ נחלקו לפי בני מערבא ששלחו כחכמים ארץ ישראל שלחו לבבל, בכור נוטל פי שנים בלוה ולא ברבית. העמידו את דבריהם כחכמים החולקים על רבי ואומרים שהבכור אינו נוטל פי שנים בשבח שהנכסים השביחו לאחר מיתת האב. אבל לפי רבי שאומר שהבכור נוטל פי שנים בשבח שהנכסים השביחו לאחר מיתת האב, הבכור נוטל פי שנים אפילו ברבית שהיא שבח שהשביח ממילא. וכל שכן שמלוה של אביהם הוא 'מוחזק' ולא 'ראוי'. ורבה ורב נחמן העמידו את הברייתא בגרושה כרבי. ויורשי הבעל יורשים בנזקים של האשה בין אם בית הדין גבו מהמזיק קרקע, ובין כשגבו מעות¹⁷¹.

169 היה אפשר להקשות שרבה עצמו סובר ששיעבודא לאו דאורייתא, והיה יכול להעמיד בין בגבו קרקע או מעות. תוס'.

170 גם כגון שגבו קרקע, שהרי ר"נ אמר שמעות הם כמוחזקים במלוה משום שזוים נתן, זוים לוקח, וכאן לא שייך טעם זה. ור"י מפרש שר"נ מחשיב מעות כמוחזקים מפני שדרך בני אדם לפרוע מעות. תוס'.

171 אבל בכופר גם רבי מודה שהוא ראוי ולא מוחזק היות ואין בו חיוב מחיים אינו נחשב כשבח שממילא. רש"י.

